

'n Benadering tot finansiële kwesbaarheidsreduksie: Finansiële geletterdheidsopvoeding binne 'n maatskaplike ontwikkelingsparadigma

An approach to financial vulnerability reduction: Financial literacy education within a social development paradigm

L.K. ENGELBRECHT

Departement Maatskaplike Werk, Universiteit van Stellenbosch
lke@sun.ac.za

Lambert Engelbrecht

DR LAMBERT ENGELBRECHT is 'n senior lektor aan die Departement Maatskaplike Werk van die Universiteit van Stellenbosch. Hy beskik oor uitgebreide praktykervaring as maatskaplike werker en gemeenskapsontwikkelaar in kwesbare gemeenskappe. Sy belangstellingsvelde is maatskaplike-werkbestuur en -supervisie, sowel as armoede-verligtingstrategieë in maatskaplikewerkdienslewering. Hy integreer akademiese onderrig, sy navorsingsfunksie en gemeenskapsinteraksie in sy betrokkenheid by die bestuur van 'n gevestigde nie-regeringsorganisasie en by die supervisie van maatskaplike werkers. Hieruit spruit sy navorsing op die terrein van finansiële en ekonomiese geletterdheidsopvoeding van kwesbare mense. Verskeie artikels oor hierdie onderwerp is reeds deur hom in nasionale en internasionale vaktydskrifte gepubliseer. Hy lewer ook gereeld referate by etlike nasionale en internasionale vakkonferensies en het ook reeds verskeie kere as besoekende genoot by buitelandse opleidingsinstansies vir maatskaplike werk opgetree.

DR LAMBERT ENGELBRECHT is a senior lecturer in the Department of Social Work at the University of Stellenbosch. He has extensive experience as a social work practitioner and community developer in vulnerable communities. His interests lie in the fields of social work management and supervision, as well as strategies for poverty alleviation in social work service delivery. His role as lecturer, his engagement in research and interaction with the community find common purpose in his involvement in the management of an established non-governmental organisation and the supervision of social workers. From this stems his research into the financial and economic literacy education of vulnerable people. Several of his articles on this subject have been published in national and international professional journals. He regularly participates as a speaker at national and international conferences and has also acted as visiting fellow at international training institutes for social workers.

ABSTRACT

An approach to financial vulnerability reduction: Financial literacy education within a social development paradigm

A significant number of people in South Africa who are accommodated within the social welfare system, display a lack of understanding of financial matters and are therefore financially vulnerable. In South Africa, social welfare policy initiatives are directed by the White Paper for

Social Welfare and are primarily focussed on the socio-economic needs of all South Africans, specifically those of the previously disadvantaged and poor people of the country. This White Paper which supplies a macro-policy framework for poverty alleviation, is based on social development theories, combining social and economic objectives. Practitioners of social development however, deal with financially vulnerable people on a daily basis, and within the social development paradigm, must attempt to set into operation the development goals on the micro-practice level. This matter informs the objective of this article, namely to construct an approach to financial vulnerability reduction within a social development paradigm. This could make a contribution to the country's strategy against poverty.

In this article the South African social development paradigm will be placed in its proper context, after which financial vulnerability and financial literacy education will be explored and described and also examined as a practice reality by means of an instrumental qualitative case study. Participants in the case study consisted of ten registered social workers employed at an established non-government organisation (NGO). Purposive non-probability sampling was used to select the participants, as these social development practitioners could offer expert opinions on the subject. This particular NGO delivers social development services in several provinces and like other NGOs should adhere to the financial policy of the Department of Social Development.

The aim of the case study was to explore how development practitioners perceive and experience the financial vulnerability of their service users (clients) within a social development paradigm as practice reality in South Africa. This goal was attained through the explorative and descriptive nature of the study. Semi-structured interviews were used as research instrument in order to elicit comments most effectively from the participants. Themes arising from the comments were processed and presented in synthesised form in the article, based on and integrated with the literature study, to ensure validity through triangulation. The case study was thus directed towards reaching the goal as set out in the article, as the findings are to be construed as key elements of financial literacy education as an approach to reduce financial vulnerability within the local social development paradigm.

The findings show that financial vulnerability reduction by means of financial literacy education is an appropriate micro-practice approach by social development practitioners to attain social development goals within the context of the organisation. This approach therefore provides social development practitioners with a definite, concrete role within the social development paradigm, as they are structurally positioned to deliver financial education to financially vulnerable service users. This can lay the foundation for successful income-generating projects to be implemented. This approach means that income-generating projects are initially of secondary importance, as the development practitioners are primarily focussed on enhancing financial literacy as a life skill in the community. Traditionally this constitutes a major part of the intervention by social service professionals.

The fundamental premise of this approach is that people's financial vulnerability could be reduced, enabling them to manage looming financial risks. Within the context of this study, financially vulnerable people refer to those users of social welfare services who have little or no continuous financial support, and do not have at their disposal the necessary resources to survive in times of financial distress. Financial vulnerability is viewed here not only from a monetary perspective, but also in terms of people's limited capabilities. People are rendered vulnerable when they are unable to manage their money, which implies a lack of financial literacy, and usually manifests in unmanageable debt. Financially illiterate people are therefore in dire need of a set of indispensable life skills to survive in a globalising environment. These life skills are

presented as part of an integrated generic social intervention process, implemented on individual, group and community level through financial literacy education.

Within a social development paradigm, financial literacy education is thus a micro-practice approach based on definite points of departure and perspectives in accordance with adult education principles. This education embraces the recognition and continuous, life-long learning of a set of multi-dimensional situation-relevant person-centred life skills within an indigenous cultural context, and is focussed on people's ability to manage their available funds. Partnerships are established between development practitioners and financial institutions, to serve as intervention resource for the presentation of financial literacy programmes. Development practitioners act as a bridge for dialogue between education programmes and vulnerable people and also ensure that financial literacy education programmes assume an appropriate position on a continuum of product marketing and general life skills.

Financial education programmes aim to be preventative. The skills of financially vulnerable people are developed towards effective decision-making and having informed opinions about the use and management of money. Accordingly, and with due regard to the specific needs of financially vulnerable people, the content of education programmes is focussed on competencies relating to knowledge, values and skills in respect of financial concepts, financial self-discipline and how to avoid financial exploitation and risks. Acquisition of these values, knowledge and skills, results in a reduction in financial vulnerability, enabling people to participate with confidence in the mainstream economy. This outcome could pave the way for further programmes aimed at income generation, serve as basis for people's migration to the mainstream economy and could be reciprocally transposed to other life spheres. In this way economic and human development are integrated within a social intervention context and placed within reach of social development practitioners to facilitate. Role players should take cognizance of this.

KEY CONCEPTS: Financial vulnerability, poverty, financial literacy, financial literacy education, intervention programmes, practice approach, social development paradigm, welfare policy, social development practitioner, social work, non government organisation, case study, income generation, social security, economic and human development

TREFWOORDE: Finansiële kwesbaarheid, armoede, finansiële geletterdheid, finansiële geletterdheidsopvoeding, intervensieprogramme, praktykbenadering, maatskaplike ontwikkelingsparadigma, welsynsbeleid, maatskaplike ontwikkelingspraktisyn, maatskaplike werk, nie-regeringsorganisasie, gevallestudie, inkomstegenerering, maatskaplike bestaansbeveiliging, ekonomiese en menslike ontwikkeling

OPSOMMING

'n Beduidende aantal mense in Suid-Afrika, wat in die maatskaplike welsynsisteem geakkommodeer word, toon gebrekkige finansiële begrip en is derhalwe finansiël kwesbaar. 'n Relevante benadering om mense se finansiële kwesbaarheid te reduceer binne die maatskaplike ontwikkelingsparadigma kan dus 'n bydrae tot die land se teen-armoede-strategie lewer en motiveer die doel van hierdie artikel, naamlik om 'n benadering tot finansiële kwesbaarheidsreduksie binne 'n maatskaplike ontwikkelingsparadigma te konstrueer. Die doel van die artikel word bereik deur die Suid-Afrikaanse maatskaplike ontwikkelingsparadigma te kontekstualiseer, waarna finansiële kwesbaarheid en finansiële geletterdheidsopvoeding binne hierdie konteks

verken, beskryf en as praktykrealiteit ondersoek word deur middel van 'n instrumentele kwalitatiewe gevallestudie, bestaande uit tien deelnemers wat by 'n gevestigde nie-regeringsorganisasie (NRO) werksaam is. As uitkoms word kernelemente van finansiële geletterdhedsopvoeding as benadering vir finansiële kwesbaarheidsreduksie binne die plaaslike maatskaplike ontwikkelingsparadigma gekonstrueer. Binne hierdie paradigma is finansiële geletterdhedsopvoeding 'n mikropraktykbenadering wat volgens volwasseneonderrigbeginsels op definitiewe uitgangspunte en perspektiewe gegrond is. Hierdie mikropraktykbenadering behels die bewusmaking en deurlopende, lewenslange aanleer van 'n stel multi-dimensionele persoonsgesentreerde lewensvaardighede. Finansiële geletterdhedsopvoeding verwys ook na situasie-relevante kompetensies, wat bestaan uit spesifieke kennis, waardes en vaardighede binne inheemse kulturele verband en is gefokus op mense se vermoë om hulle beskikbare geld te bestuur. Hierdie benadering kan die grondslag vir suksesvolle inkomstegenereringsprojekte lê, kan as onderbou vir mense se migrasie na die hoofstroomekonomie dien en kan ook na ander lewensterreine getransponeer word. Sodoende word ekonomiese en menslike ontwikkeling binne 'n maatskaplike intervensiekonteks geïntegreer en is dit binne bereik van maatskaplike ontwikkelingspraktyksyns om te fasiliteer.

INLEIDING

Alhoewel armoede en gepaardgaande ongelykhede 'n wêreldwye probleem is, is die armoedesituasie in Suid-Afrika kompleks vanweë die regering se oorweldigende politieke mag en 'n ondersteunerskorps waarvan byna die helfte as arm beskou kan word (Buys 2007). Vanuit hierdie konteks verleen die regering tans groot prioriteit aan die Departement van Maatskaplike Ontwikkeling se uitgebreide bestaansbeveiligingsnetwerk in terme van staatspensioene en toelaes; dit is tans die omvangrykste teen-armoede-strategie in Suid-Afrika (Poggenpoel & Olivier 2005:17). Desondanks is daar tans dubbel soveel armoede in Suid-Afrika as 'n dekade gelede (South African Institute of Race Relations 2007). Dit is dus duidelik dat Suid-Afrika se belastingbasis van sowat 10 persent uit 'n bevolking van meer as 46,9 miljoen mense (Statistics South Africa 2005) nie groot genoeg is om 'n welsynstaat te onderhou nie en dat mense se armoede tans bloot vir hulle gemakliker gemaak word, sonder om hulle daaruit te lei (Buys 2007). Hierdie stelling word gestaaf deur die Taylor-komitee (2002: 56) se bevinding dat die huidige benaderings tot armoedeprogramme in Suid-Afrika nie koste-effektief is nie.

Teen hierdie agtergrond en met inagneming van die feit dat die verhouding van Suid-Afrikaners se huishoudelike skuld teenoor bestebare inkomste tans tot 76,5 persent toegeneem het (Mittner 2007), postuleer Ueckermann (2007) dat ekonomiese gonswoorde min betekenis het vir die oorgrote meerderheid van die bevolking en dat mense daarom bemagtig moet word met kennis oor finansies om sodoende selfonderhoudende burgers van die land te word. 'n Beduidende aantal volwasse mense in Suid-Afrika, wat deur die maatskaplike welsynsisteem en spesifiek deur nie-regeringsorganisasies (NROs) geakkommodeer word, toon gebrekkige finansiële begrip en is derhalwe finansiële kwesbaar. 'n Relevante benadering om mense se finansiële kwesbaarheid binne die maatskaplike ontwikkelingsparadigma te reduceer kan dus 'n bydrae tot die land se teen-armoede-strategie lewer. Internasionaal en plaaslik word finansiële geletterdhedsopvoeding wel toenemend en hoofsaaklik deur finansiële instellings as benadering benut om mense se finansiële kwesbaarheid te reduceer,¹ maar spesifiek binne 'n maatskaplike ontwikkelingsparadigma is die benadering tans relatief onderbenut (Finmark Trust 2007).

¹ Vergelyk Finmark Trust 2004; INSOL International 2001; Link, Vawser, Downes & Chant 2004; Rand 2004; Robinson 2002.

Bogenoemde tendens gee aanleiding tot die vraag wat in hierdie artikel onder die loep geneem word, naamlik hoe finansiële geletterdheidsopvoeding binne die Suid-Afrikaanse maatskaplike ontwikkelingsparadigma as 'n benadering tot finansiële kwesbaarheidsreduksie benut kan word. Die vraag word beantwoord deur die plaaslike maatskaplike ontwikkelingsparadigma te kontekstualiseer, waarna finansiële kwesbaarheid en finansiële geletterdheidsopvoeding binne hierdie konteks verken en beskryf word en as praktykrealiteit deur middel van 'n gevallestudie ondersoek word. As uitkoms en rasionaal vir hierdie artikel word kernelemente van finansiële geletterdheidsopvoeding as benadering tot finansiële kwesbaarheidsreduksie binne die plaaslike maatskaplike ontwikkelingsparadigma gekonstrueer.

KONTEKS VAN DIE MAATSKAPLIKE ONTWIKKELINGSPARADIGMA IN SUID-AFRIKA

Deur die eeue heen het samelewings stelsels ontwikkel om kwesbare mense te ondersteun. Hierdie stelsels het in moderne samelewings tot gesofistikeerde welsynsisteme ontwikkel. Klassieke outeurs soos Wilensky en Lebeaux (1965) het tipes welsynsisteme as óf residueel óf institusioneel gedefinieer. Volgens hierdie definisies plaas 'n residuele welsynsbeleid die primêre verantwoordelikheid van welsyn op die individu en gesin. Dit is gebaseer op die beginsel dat mense nie van welsyn afhanklik gemaak moet word nie en dat hulle 'n middeletoets moet slaag om vir sekere welsynsvoordele in aanmerking te kom. Hierdie model was kenmerkend van die vorige Suid-Afrikaanse regeringsbestel. Daarenteen is 'n institusionele welsynsbeleid kenmerkend van Eerste Wêreld-lande. Die beginsel word gehandhaaf dat die sameleving vir die welsyn van burgers verantwoordelik is en dat welsyn 'n reg van alle mense is. Teen hierdie agtergrond stel Midgley (1995: 25), 'n prominente outeur in maatskaplike welsyn, 'n maatskaplike ontwikkelingsparadigma vir welsyn in 'n getransformeerde Suid-Afrikaanse welsynsektor voor as "...an extension of the residual-institutional dichotomy".

Die transformasieproses van die welsynsektor in Suid-Afrika ná die bewindsoorname deur die ANC in 1994, het momentum gekry met die instelling van die ANC-regering se Heropbou- en Ontwikkelingsprogram (HOP) (RSA 1994), wat primêr daarop gerig was om sosio-ekonomiese ongelykhede in die Suid-Afrikaanse sameleving aan te spreek. Die beginsels en etos van die HOP was die vertrekpunt van die evolusie na 'n ontwikkelingsgerigte maatskaplike welsynsisteam, wat deur middel van 'n uitgebreide konsultasieproses met belanghebbendes vergestalt het in die Witskrif vir Maatskaplike Welsyn (Ministry for Welfare and Population Development 1997). Hierdie Witskrif dien tans as die grondslag vir welsynsbeleidsinisiatiewe in Suid-Afrika en is prinsipieel gefokus op die sosio-ekonomiese behoeftes van alle Suid-Afrikaners en spesifiek die voorheen benadeelde en arm mense van die land.

Die Witskrif vir Maatskaplike Welsyn is gebaseer op teorieë van maatskaplike ontwikkeling en is 'n makrobeleidsraamwerk (Gray 2006) vir armoedeverligting, wat maatskaplike en ekonomiese doelstellings kombineer. Suid-Afrika se welsynsbeleid vir alle welsynsektore is dus ontwikkelingsgerig, waar ontwikkelingsgerigte maatskaplike werk verwys na die spesifieke werk deur maatskaplike werkers wat by die Suid-Afrikaanse Raad vir Maatskaplike Diensberoepe (SARMD) geregistreer is, en wat relevant is tot en gepraktiseer word binne 'n ontwikkelingsgerigte maatskaplike welsynsisteam. Verskeie maatskaplike diensberoepe soos gemeenskapsontwikkelaars, maatskaplike hulpwerkers en kinder- en jeugsorgwerkers werk egter saam met maatskaplike werkers binne die ontwikkelingsgerigte maatskaplike welsynsisteam as maatskaplike ontwikkelingspraktisyns. Hierdie konsepsuele klem op ontwikkeling impliseer 'n kontekstuele transformasie vanaf residuele maatskaplikewerkdienslewering, wat voorheen op individue en

patologie gefokus het, na die voorsiening van geïntegreerde, generiese, voorkomende en gemeenskapsgebaseerde dienste. Ontwikkeling deur middel van gemeenskapsdeelname en vennootskappe, eerder as geïsoleerde maatskaplike dienslewering word in hierdie konteks as die sleutel tot armoedeverligting beskou (Department of Social Development 2006; Patel 2005).

Samevattend word maatskaplike ontwikkeling in die Suid-Afrikaanse konteks gedefinieer as 'n proses van beplande maatskaplike verandering, wat ontwerp is om die welstand van die samelewing in geheel te bevorder, tesame met 'n dinamiese proses van ekonomiese ontwikkeling en gevolglike integrering van maatskaplike en ekonomiese beleide (Midgley 1995: 250). As sulks word hierdie omskrywing van maatskaplike ontwikkeling as teoretiese fundering deur die betrokke belanghebbendes in Suid-Afrika aanvaar en blyk dit effektief te wees in die hervorming van maatskaplike beleid, soos dit deur 'n reeks opeenvolgende beleidsdokumente en die Departement van Maatskaplike Ontwikkeling se Diensleweringmodel (Department of Social Development 2006) gedemonstreer word.

'n Voorbeeld van sodanige beleidsdokumente is die voormalige Departement van Maatskaplike Welsyn se finansieringsbeleid vir ontwikkelingsgerigte maatskaplike welsynsdienste (Department of Social Development 2005). Hierdie finansieringsbeleid was 'n poging om hoofstroom maatskaplike dienste in lyn met die nuwe maatskaplike ontwikkelingsparadigma te bring. Finansiële voorwaardes en vereistes vir subsidiedoeleindes is deur die regering gestel om 'n verskuiwing vanaf residuele en institusionele maatskaplike dienste na voorkomende en gemeenskapsontwikkelingsintervensies te verseker.

Die regering se finansiële beheer is dus benut om welsynsbeleidsverskuiwing af te dwing, omdat die meeste NROs van staatsubsidies afhanklik is. Hierdie beleidsverskuiwing impliseer egter ook 'n verskuiwing van die regering se finansiële bydrae ten opsigte van maatskaplike dienslewering aan die gemeenskap na die gemeenskap self, omdat volgens die nuwe welsynsfinansieringsbeleid, onder andere toenemend op gemeenskappe se eie verantwoordelikheid, die *ubuntu*-beginsel en vestiging van ontwikkelingsvennootskappe staatgemaak word om maatskaplike dienste te voorsien (Department of Social Development 2005; Van Eeden, Ryke & De Necker 2000). Dit het drastiese besnoeiings in staatsubsidies aan privaat welsynsorganisasies tot gevolg gehad, alhoewel die organisasies nog steeds wetlik tot die lewering van maatskaplikewerkdienste namens die staat verbind is, sonder dat die staat enige statutêre verbintenis tot voldoende befondsing van sodanige organisasies het (Dudley 2004). Die resultaat daarvan was gebrekkige werksomstandighede vir maatskaplike werkers by NROs, wat tot groot personeelomsette gelei het en algehele onstabieliteit in die privaat welsynsektor tot gevolg gehad het. Uiteindelik is die verbruikers van maatskaplike dienste geraak, deurdat maatskaplike werkers in sommige welsynsorganisasies onhanteerbare werksladings bestuur (Engelbrecht 2006). 'n Verdere direkte implikasie is dat alhoewel advokaatskap en beleidsintervensie die forte van maatskaplike ontwikkelingspraktisyns is (Hare 2004), noop die regering se huidige beleids- en finansiële beheer hulle tot gelatenheid, ter wille van programme se volgehoue staatsondersteunde finansiering. Hierdie tendens moet beskou word teen die agtergrond van die groot tekort aan maatskaplike werkers (Engelbrecht 2006), wat 'n bevolking bedien waarvan ongeveer 40 persent in armoede leef met die armste 15 persent mense wat 'n daaglikse oorlewingstryd voer (Landman 2004).

Uit die bogenoemde uiteensetting is dit duidelik dat die regering se respons op die armoedevraagstuk grootliks daaruit bestaan om binne die sogenaamde ontwikkelingsgerigte maatskaplike welsynsisteem die land se bestaansbeveiligingsnetwerk in terme van pensioene en toelaes sodanig uit te brei dat dit ten spyte van die residuele aard, tans die regering se primêre armoedeverligtingstrategie is (Poggenpoel & Olivier 2005), waarskynlik omdat dit die vinnigste

manier is om bronne te herverdeel. Dit word geïllustreer deur die feit dat Suid-Afrika die grootste bestaansbeveiligingsnetwerk in die wêreld buite Wes-Europa het met sowat 'n kwart van die Suid-Afrikaanse bevolking wat een of ander vorm van welsynstoelae ontvang, teenoor slegs 4 persent in vergelykbare lande soos Brasilië en Mexiko. Die ironie is egter dat slegs 4,5 persent van die Departement van Maatskaplike Ontwikkeling se begroting vir maatskaplikewerkdienslewering aangewend word (Buys 2005). Die afleiding kan dus gemaak word dat die kanalisering van die Departement van Maatskaplike Ontwikkeling se begroting na hoofsaaklik bestaansbeveiliging, 'n afwenteling weg van ontwikkelingsgerigte maatskaplikewerkdienslewering impliseer. Hierdie opmerking word gesubstansieer deur Poggenpoel en Olivier (2005) se navorsing, met die bevinding dat slegs 2,4 persent van respondente by staatswelsynskantore aanmeld in verband met armoedeverligtingsprojekte, terwyl 82,3 persent van respondente hulp in die vorm van toelaes soek. Die Departement van Maatskaplike Ontwikkeling is tereg tans besig om te exploreer hoe om bestaansbeveiligingstoelaes aan armoedeverligtingsprojekte te koppel in die hoop dat ontvangers van toelaes uit die staatstoelaesistiem geranger kan word (Skweyiya 2006).

Patel (2005:118), wat 'n prominente rol in die totstandkoming van die ontwikkelingsgerigte welsynsistiem gespeel het, verwoord die bogenoemde situasie deur daarop te wys dat om maatskaplike bystand met ontwikkelingstrategieë te kombineer om sowel ekonomiese as maatskaplike ontwikkeling te bevorder, sodat menslike kapasiteit gebou kan word om maatskaplike en ekonomiese insluiting te verbeter en armoede te verminder, 'n akuele kwessie vir maatskaplike ontwikkeling in Suid-Afrika is. Hierdie kwessie is veral relevant vir die maatskaplike diensberoepe, aangesien, soos reeds uitgewys, maatskaplike ontwikkeling as teoretiese fundering effektief blyk te wees op makrovlak in terme van maatskaplike beleidsbepaling, maar dat die deursyfering na die mikropraktik en operasionalisering op grondvlak tans kontroversieel is. Hoe kan maatskaplike ontwikkelingspraktisyns byvoorbeeld volgens die ontwikkelingsgerigte benadering sowel ekonomiese as menslike ontwikkeling in gemeenskappe fasiliteer? Is die algemeenste en mees voor die hand liggende benadering, naamlik inkomstegenereringsprojekte (Lombard 2003) noodwendig die vertrekpunt vir die maatskaplike diensberoepe om maatskaplike ontwikkelingsdoelstellings te bereik?

Na aanleiding van die voorafgaande konteks is dit nodig om die etiologie van die verbruikers van maatskaplike dienste te verken, ten einde die voortspruitende vrae sinvol te kan beantwoord, aangesien dit logies volg dat die aard van die verbruikers die aard van dienslewering bepaal. Binne die parameters van die maatskaplike ontwikkelingsparadigma is armoedeverligting sentraal (Ministry for Welfare and Population Development 1997), wat finansiële kwesbare mense as verbruikers van maatskaplike dienste impliseer. 'n Verkenning van die aard van mense se finansiële kwesbaarheid is dus noodsaaklik vir die konstruering van 'n benadering tot finansiële kwesbaarheidsreduksie.

FINANSIËLE KWESBAARHEID

Mense is finansiële kwesbaar indien hulle min of geen deurlopende finansiële ondersteuning het en nie oor die nodige hulpbronne beskik om op terug te val ten tye van finansiële nood nie, soos byvoorbeeld ná oordeelsfoute wat lei tot oorspandering, of om gesondheidskrisisse of ander beplande of onbeplande gebeurtenisse met ekonomiese implikasies te absorbeer, waarna hulle sukkel om finansiële te herstel (Jacob, Hudson & Bush 2000; US Department of Labour 2001). Lae inkomstegroepe, bestaande uit ongeskoolde en werklose mense is gewoonlik die

verpersoonliking van finansiële kwesbaarheid.² Gebrekkige skolastiese opvoeding en beplanningsvaardighede is egter primêre aanwysers van finansiële kwesbaarheid, wat mense se vermoë benadeel om inligting, hulpbronne en beskikbare finansiële dienste effektief te benut (Cohen, Stach & McGuinness 2004). Dit veroorsaak dat hulle toegang tot finansiële instellings beperk is en dat hulle nie net finansiëel nie, maar ook maatskaplik uitgesluit word. Hulle gemarginaliseerdheid stel hulle dus aan finansiële uitbuiting en risiko's bloot. Plaaslike en internasionale navorsing toon dat die meeste ontvangers van welsynstoelaes en -dienste aan hierdie omskrywing van finansiële kwesbaarheid voldoen.³

Bewyse van finansiële kwesbaarheid van ontvangers van welsynstoelaes en -dienste word plaaslik deur Collins (2007) se navorsing aangebied, wat daarop dui dat verbruikers van maatskaplike dienste in vergelyking met alle inkomstegroepe die meeste skuld in verhouding tot hulle inkomste het. Bykans al die betrokke diensverbruikers leen en skuld geld aan familieledes en mense in hulle gemeenskappe, sowel as aan 'n verskeidenheid formele en informele instansies. Die afleiding word gemaak dat hierdie mense se geldbestuur bloot daaruit bestaan om tot die volgende uitbetaling van 'n welsynstoelae of loon te oorleef; want indien banke benut word, is dit slegs vir deponering van die toelae of loon, waarna die volle bedrag gewoonlik onttrek word (Finmark Trust 2007).

Die heersende wêreldwye finansiële krisis is 'n duidelike gevolg van banke se onvoldoende regulering van skuld, omdat banke tradisioneel meer op kredietverskaffing as inisiatiewe vir spaar gefokus is (Aларcon, Griffith-Jones & Ocampo 2009). As 'n voorkomende respons op hierdie tendens het die Suid-Afrikaanse regering toenemende druk op plaaslike banke begin toepas, veral met die promulgering van die Nasionale Kredietwet (RSA 2005) en die Nasionale Kredietregulasies (RSA 2006). Van die belangrikste uitvloeisels van die Kredietwet en -regulasies is die strenger regulering van individue se skuld en die inwerkingstelling van toeganklike en geregistreerde skuldberaders. Hoe die betrokke Kredietwet en -regulasies finansiële kwesbare persone en spesifiek verbruikers van maatskaplike dienste raak, is tans nog nie omvattend bepaal nie.

Die ingrypendste implikasie van finansiële kwesbaarheid blyk dus die aangaan van skuld te wees. Nie net in Suid-Afrika nie, maar ook internasionaal, soos reeds vermeld, is die gemak waarmee krediet deur konvensionele finansiële instellings en ander besighede aan mense toegeken word onder die vaandel van "hulp" 'n toenemende kwessie: goedere word aangekoop wat nie noodwendig bekostig kan word nie, óf die finansiëel kwesbare persoon het nie toegang tot konvensionele lenings nie en maak dan van duurder onkonvensionele lenings gebruik, sonder om die rente-implikasies te begryp (Jacob et al. 2000; Rand 2004). Finansiële kwesbaarheid word gevolglik slegs onderhou, deurdat die armoede-spiraal bloot versterk word, wat migrasie daaruit onmoontlik maak.

Plaaslike navorsing (Finmark Trust 2007) toon egter dat ten spyte van die bogenoemde uitdagings arm mense en by implikasie, finansiëel kwesbare mense, in staat is om te spaar en dat die gewilligheid om te spaar met opvoeding en spesifiek finansiële geletterdheidsopvoeding verband hou. In hierdie verband is daar internasionaal toenemend erkenning van die belangrikheid van finansiële geletterdheidsopvoeding en die korrelasie daarvan met spaar in 'n kapitalistiese omgewing (Clancy, Grinstein-Weiss & Schreiner 2001; Goodwin-Groen & Kelly-Louw 2006). Voorts is die suksesvolle bydrae van finansiële geletterdheidsprogramme tot armoedeverligting ook reeds deeglik ondersoek en gedokumenteer.⁴ Vanuit hierdie konteks en beskou teen die

² Vergelyk Finmark Trust 2004; Nash, Jenkinson, Vayro & Sandlant 2005; Sandlant, Harris & Barker 2005.

³ Vergelyk Finmark Trust 2004; Nash et al. 2005; Rand 2004; Sandlant et al. 2005.

⁴ Vergelyk Bell & Lerman 2005; Jacob et al. 2000; Sandlant et al. 2005.

agtergrond van die wêreldwye toename in toeganklike finansiële opvoedingsprogramme deur gevestigde internasionale finansiële, regerings- en privaatinstellings – soos Citigroup (2007), JumpStart Coalition, (2007), National Endowment for Financial Education (2007) en Visa International (2005) – wat finansiële opvoeding as 'n onontbeerlike stel lewensvaardighede beskou vir finansiële kwesbare mense om in 'n globaliserende wêreld te oorleef, word finansiële geletterdheidsopvoeding vervolgens beskryf.

FINANSIËLE GELETTERDHEIDSOPVOEDING

Alhoewel die uitkoms van finansiële geletterdheidsopvoeding in ontwikkelde lande soos die VSA (US Department of Labour 2001), Verenigde Koninkryk (INSOL International 2001) en Australië (Sandlant et al. 2005) hoofsaaklik op ekonomiese stimulering gerig is om byvoorbeeld verbruikers te beskerm en risiko's van finansiële instellings te verminder, is die uitkoms in ontwikkelende lande primêr op armoedeverligting gerig met voortvloeiende ekonomiese dividende.⁵ Dit blyk egter dat finansiële geletterdheidsopvoeding nie algemene praktyk in Suid-Afrika is nie en dat sodanige pogings hoofsaaklik deur finansiële instellings in gebiede met hoë bevolkingsdigtheid geïnisieer word met eenmalige produkbevestiging as doel, omdat markontwikkeling en nie armoedeverligting nie, finansiële instellings se kernbesigheid is (Finmark Trust 2004). Enkele staatsdepartemente soos die Departement van Arbeid wend wel pogings tot finansiële opvoeding as deel van die betrokke departemente se werksaamhede aan, maar dit blyk dat die Departement van Maatskaplike Ontwikkeling tans geen sodanige programme amptelik bedryf nie.

Die sukses van finansiële geletterdheidsprogramme word deur 'n groot aantal internasionale navorsingsbevindinge vanuit verskillende kontekste onderskryf. Navorsing deur Bell en Lerman (2005), Braunstein en Welch (2002), Friedman (2005), Garman, Kim, Kratzer, Brunson en Joo (1999), Heney (2000) en Jacob et al. (2000) kan as enkele voorbeelde dien. Binne die konteks van armoedeverligting dui die genoemde navorsingsbevindinge daarop dat finansiële geletterdheidsopvoeding wel tot 'n progressiewe spaarsin by kwesbare mense kan lei en dat dit ook stimulering van entrepreneurskap tot gevolg het, wat 'n betekenisvolle impak op armoedeverligting kan hê. Die voorvereiste is egter dat die inhoud van die opvoeding op die behoeftes van die teikengroep afgestem moet wees en nie soos in die geval van finansiële instellings, op die betrokke instelling se kernbesigheid nie. Die konteks van die finansiële geletterdheidsprogram blyk dus bepalend vir die uitkoms daarvan te wees. Daarom word finansiële geletterdheidsopvoeding vir die doeleindes van hierdie artikel vervolgens binne die konteks van 'n maatskaplike ontwikkelingsparadigma gekonseptualiseer.

Die omskrywing van finansiële geletterdheid wat algemeen deur outeurs benut word, is dié deur Schagen (1997), wat die konsep definieer as die vermoë om 'n ingeligte oordeel te kan vel en om effektiewe besluite te neem met betrekking tot die gebruik en bestuur van geld. Finansiële geletterdheid dui dus primêr op mense se vermoë om geld te bestuur, maar ook op hulle finansiële gedrag en gewoontes.

Vanweë die verskil in kontekste en kompleksiteit, word finansiële geletterdheidsopvoeding nie sonder meer homogeen deur outeurs in die betrokke veld omskryf nie.⁶ 'n Sintese van die

⁵ Vergelyk Cohen et al. 2004; Finmark Trust 2004; Mavrinac & Ping 2004.

⁶ Vergelyk onder meer Clancy et al. 2001; Cohen et al. 2004; Finmark Trust 2004; Goodwin-Groen & Kelly-Louw 2006; INSOL International 2001; Jacob et al. 2000; Lusardi & Mitchell 2006; Mavrinac & Ping 2004; Nash et al. 2005; Rand 2004; Robinson 2002; Sandlant et al. 2005; Schagen 1997; US Department of Labour 2001.

genoemde outeurs se elemente van finansiële geletterdheidsopvoeding tot 'n nuwe geheel binne 'n maatskaplike ontwikkelingsparadigma kan soos volg geformuleer word: finansiële geletterdheidsopvoeding is die bewusmaking van en deurlopende, lewenslange aanleer van 'n stel multi-dimensionele persoonsgesentreerde lewensvaardighede, wat bestaan uit situasie-relevante kompetensies binne inheemse kulturele verband ten opsigte van die bestuur van beskikbare geld om finansiële kwesbaarheid te reduceer. Vir groter begrip word hierdie konseptualisering in terme van uitgangspunte, perspektiewe en kompetensies aan die hand van die laasgenoemde outeurs omskryf.

Uitgangspunte van finansiële geletterdheidsopvoeding

Finansiële geletterdheidsopvoeding is multi-dimensioneel omdat dit raakpunte het met ander konsepte soos ekonomiese en verbruikersgeletterdheid. Dit is egter meer konkreet as ekonomiese geletterdheid en meer omvattend as verbruikersgeletterdheid, omdat dit afgestem is op die bestuur (byvoorbeeld beplanning, organisering en beheer) van geld waaroor finansiële kwesbare mense wel beskik. Eventueel kan geld deur gesonde finansiële praktyke gespaar word, wat kontant-toename impliseer, maar blote finansiële geletterdheid is slegs aanvullend tot bestaande armoede-verligtingsinisiatiewe en nie 'n bron op sigself om inkomste radikaal te vergroot nie. Die fundamentele uitgangspunt is dat saam met geleenthede wat inkomste en werk verskaf, mense se finansiële kwesbaarheid gereduseer behoort te word om daaglikse finansiële risiko's waarvoor hulle te staan kom te kan bestuur. Om finansiële risiko's te kan bestuur volg dit logies dat basiese wiskundige geletterdheid en/of om te kan lees en skryf die proses sal fasiliteer, alhoewel finansiële geletterdheid ook 'n lewensvaardigheid is, wat impliseer dat dit lewenslank aangeleer word. Hierdie implikasie behels egter dat finansiële geletterdheid óf as subkomponent van algemene lewensvaardighedsopvoeding aangebied kan word en diepte inboet óf so spesifiek aangebied kan word dat dit na produkbemaking neig. In hierdie verband is die grondslag van finansiële geletterdheidsopvoeding binne 'n maatskaplike ontwikkelingsparadigma 'n gebalanseerde fokus op mense se finansiële kwesbaarheidsreduksie.

Perspektiewe op finansiële geletterdheidsopvoeding

Die primêre perspektief op finansiële geletterdheidsopvoeding is dat finansiële kwesbaarheid nie net monetêr nie, maar ook in terme van mense se gedepriveerde vermoëns beskou moet word. Hierdie perspektief impliseer dat finansiële geletterdheidsopvoeding binne 'n maatskaplike ontwikkelingsparadigma uiteraard persoonsgesentreerd is. Finansiële geletterdheidsopvoeding bestaan nie uit 'n gestandaardiseerde leerplan met 'n vaste inhoud wat vir enigteen toepaslik is nie. Die inhoud, aard en aanbieding van die opvoeding is relevant tot die situasie en leefwêreld van die persoon en sy omgewing, binne inheemse kulturele verband. Voorkoming en bewusmaking word voorop gestel, eerder as krisishantering. Die opvoeding is dus in ooreenstemming met volwassene-onderrigbeginsels (Cohen et al. 2004) en generiese maatskaplikewerk-intervensie (Miley, O'Melia & Du Bois 2001), wat nie 'n enkele geïsoleerde gebeurtenis impliseer nie, maar uit teoreties gefundeerde prosesse op individuele, groeps- en gemeenskapvlak bestaan.

Kompetensies van finansiële geletterdheidsopvoeding

Om finansiële kennis te hê is nie 'n waarborg vir effektiewe finansiële besluite nie. Daarvoor is waardes en vaardighede ook nodig. Om hierdie rede word voorbeelde van kompetensies wat met

finansiële geletterdheidsopvoeding gepaardgaan, in terme van kennis, waardes en vaardighede aangebied na aanleiding van 'n verwerking van Bloom (1956) se taksonomie van kognitiewe, affektiewe en psigomotoriese vlakke: finansiël kwesbare mense ontvang *kennis* van produkte wat finansiële instellings aanbied en hoe om dit te benut ten opsigte van konsepte soos spaar, skuld, begrotings, versekering, krediet, rente, en bates; *waardes* ten opsigte van 'n spaarsin, verantwoordelike geldbesteding en selfbeheer in plaas van onmiddellike behoeftebevrediging word oorgedra; *vaardighede* met betrekking tot hoe om oor finansiële sake te kommunikeer, hoe om met finansiële instellings te onderhandel en hoe om finansiële uitbuiting en risiko's te voorkom ten einde met selfvertroue in die hoofstroom ekonomie deel te neem, word gedemonstreer. Hierdie kennis, waardes en vaardighede word ook wederkerig na ander lewensterreine getransponeer.

Uit die voorafgaande uiteensetting blyk dit teoreties dat finansiële geletterdheidsopvoeding volgens 'n maatskaplike ontwikkelingsgerigte benadering sowel ekonomiese as menslike ontwikkeling in gemeenskappe kan fasiliteer. Dit blyk ook dat inkomstegenereringsprojekte nie noodwendig die vertrekpunt vir die maatskaplike diensberoepe is om maatskaplike ontwikkelingsdoelstellings te bereik nie. Finansiële geletterdheidsopvoeding as benadering tot finansiële kwesbaarheidsreduksie behoort eerder die grondslag vir suksesvolle inkomstegenereringsprojekte te lê. Ten einde hierdie gevolgtrekking aan die hand van die heersende praktyk in maatskaplike ontwikkeling te verifieer, word 'n gevallestudie vervolgens oor die onderwerp aangebied.

GEVALLESTUDIE

Die doel van die gevallestudie is om ontwikkelingspraktisyns se persepsies en belewenis van mense se finansiële kwesbaarheid binne 'n maatskaplike ontwikkelingsparadigma as praktyk-realiteit in Suid-Afrika te ondersoek, ten einde 'n relevante benadering vir kwesbaarheidsreduksie te konstrueer.

Metodiek

Om die doel van die gevallestudie te bereik, is 'n navorsingsproses gevolg wat uit die uiteengesette literatuur, sowel as 'n empiriese studie bestaan. Dit het 'n beweging tussen induktiewe en deduktiewe logika en redenering vereis (Sieppert, McMurty & McClelland 2005: 323) om verbandhoudende aspekte te identifiseer en koherensie in die uiteensetting daarvan te verseker. 'n Instrumentele kwalitatiewe gevallestudie (Fouché 2005: 272) is as navorsingsontwerp geselekteer, omdat dit die doelbereiking van die navorsing die beste kon fasiliteer. Om hierdie rede is tien grondvlak maatskaplike werkers by 'n gevestigde NRO in die Wes-Kaap wat algemene ontwikkelingsgerigte maatskaplikewerkdienste lewer, as deelnemers vir die gevallestudie geselekteer, omdat die betrokke maatskaplike werkers en organisasie oor eienskappe beskik wat in die Suid-Afrikaanse konteks veralgemeenbaar is.

Die betrokke NRO lewer maatskaplike ontwikkelingsdienste aan stedelike en plattelandse omgewings in verskeie provinsies en is soos ander NROs onderhewig aan die Departement van Maatskaplike Ontwikkeling se finansieringsbeleid (Department of Social Development 2005). Die finansieringsbeleid verseker dat die deelnemende organisasie se programme aan standaardvoorwaardes voldoen om staatsubsidie te kan ontvang. Dit behels onder andere dat 'n besigheidsplan met 'n uiteensetting van al die organisasie se ontwikkelingsprogramme aan die Departement van Maatskaplike Ontwikkeling voorgelê moet word en dat die betrokke programme by die Departement se missie en doelwitte moet aansluit (Department of Social Development 2003). 'n Doelbewuste nie-waarskynlikheidsteekproef is benut om die deelnemers in die

organisasie te selekteer (Schutt 2005: 164; 166), omdat die gekose deelnemers kundige kommentaar oor die onderwerp kon lewer. Die deelnemers is almal by die Suid-Afrikaanse Raad vir Maatskaplike Diensberoepe as maatskaplike werkers geregistreer, wat 'n minimum standaard van opleiding vereis, en hulle is gemiddeld agt jaar by ontwikkelingsgerigte maatskaplike dienste betrokke, wat voldoende praktykervaring verseker.

Die doel van die gevallestudie is voorts deur middel van die verkennende en beskrywende aard van die studie bereik (Grinnell, Unrau & Williams 2005: 16-18; Sieppert et al. 2005: 274). Om die deelnemers se kommentaar die beste te kon ondervang, is semi-gestruktureerde onderhoude as navorsingsinstrument gebruik (Gochros 2005: 250-251). Creswell (1998) en Marshall en Rossman (1999) se prosesse vir die analise, interpretasie en aanbieding van data is as riglyn benut om die deelnemers se kommentaar in betekenisvolle temas te struktureer (Delpont & Fouché 2005: 354). Hierdie temas, naamlik die konteks van die organisasie, die deelnemers se beskouing van finansiële kwesbare mense, hulle persepsie van finansiële geletterdheid en pogings deur deelnemers aangewend om ekonomiese en menslike ontwikkeling te kombineer, word vervolgens as 'n sintese aangebied, gegrond op en geïntegreer met die voorafgaande literatuurstudie om geldigheid deur middel van triangulasie te verseker (Marshall & Rossman 1999). Die doel van die gevallestudie is dus op die uitkoms van hierdie artikel afgestem, en word daarom die beste deur die sinteseformaat van aanbieding gedien. Om hierdie rede word direkte aanhalings van deelnemers nie weergegee nie en word slegs hulle ooreenstemmende kommentaar in verwerkte formaat aangebied en met gepaste afleidings ondersteun.

Sintese

Die konteks van die organisasie in die gevallestudie stem met die stand van welsynsorganisasies in Suid-Afrika ooreen wat deur Van Eeden et al. (2000) beskryf is, deurdat deelnemers drastiese begrotingsbesnoeiings, gebrekkige hulpbronne en werksomstandighede rapporteer, soos ook deur Engelbrecht (2006) se navorsing bevind is. Die deelnemers toon dieselfde gelatenheid ten opsigte van hulle werksituasie, soos deur Dudley (2004) belig word, hoofsaaklik vanweë die Departement van Maatskaplike Ontwikkeling se beheer oor subsidietoekennings wat hulle inhibeer om 'n aktiewe rol op beleidsbepalingsvlak te vervul. Die deelnemers reflekteer dat hulle eerder hulle energie aan mikropraktykintervensie wy, waar hulle bydraes wel 'n verskil kan maak, as om by regeringsburokrasie betrokke te raak.

Aansluitend tot hierdie persepsie van deelnemers, is hulle beskouing van maatskaplike ontwikkeling in ooreenstemming met dié van Gray (2006), as 'n makrobeleidsraamwerk om mense se maatskaplike en ekonomiese insluiting te verbeter en armoede te verminder, maar binne 'n realiteitsraamwerk om ontwikkelingsgerigte maatskaplike werk ook op grondvlak te implementeer, soos dit ook deur Patel (2005: 118) geïmpliseer word. Residuele en institusionele sentimente (Wilensky & Lebeaux 1965) word konkreet deur deelnemers gereflekteer, omdat hulle daaglik ervaar dat hulle meestal individue en samelewingsinstellings se laaste opsie ten opsigte van maatskaplike patologie soos alkohol-, dwelmverslawing of seksuele en gesinsgeweld is, en dat daar geen ander opsie en vangnet vir individuele maatskaplike probleme vir die meeste mense in Suid-Afrika is nie. 'n Persoon met geen middele en bronne ten opsigte van basiese behoeftes, wat op 'n gegewe oomblik 'n maatskaplike werker nader, is op daárdie tydstip die betrokke ontwikkelingspraktisyn se prioriteit. Daarom spesifiseer deelnemers hul rol ten opsigte van maatskaplike ontwikkeling hoofsaaklik as mikropraktykdienlewering binne 'n organisasie.

Deelnemers se beskouing van finansiële kwesbare mense is hoofsaaklik monetêr van aard, soos dit deur Mavrinac en Ping (2004) beskryf word, omdat hulle ervaar dat die meeste mense wat maatskaplike hulp verlang, dit vanuit finansiële oorwegings doen, wat met Poggenpoel en Olivier (2005) se bevinding in hierdie verband ooreenstem. Deelnemers rapporteer byvoorbeeld in ooreenstemming met Collins (2007) se navorsing dat in bykans elke gesinsisteam waaraan hulle dienste lewer, daar 'n ontvanger van 'n maatskaplike toelaag of pensioen is. Deelnemers rapporteer verder dat hierdie mense min of geen finansiële bronne het waarop hulle kan peil trek nie. Die deelnemers se monetêre perspektief op finansiële kwesbare mense is egter gegrond op die verbruikers van dienste se gedepriveerde vermoëns om geld te bestuur, wat in ooreenstemming met Mavrinac en Ping (2004) se gevolgtrekkings is. Volgens die deelnemers is dit die gevolg van hulle diensverbruikers se gebrekkige finansiële begrip en beplanningsvaardighede, soos dit ook deur Cohen et al. (2004) bevind is, wat daartoe bydra dat onhanteerbare skuldlaste opgebou word. Om uit die skuldlast te beweeg, stel hierdie diensverbruikers hulleself bloot aan finansiële uitbuiting, veral deur die benutting van krediet deur onkonvensionele finansiële instellings en besighede. Die deelnemers is egter van mening dat die betrokke finansiële kwesbare mense wel in staat is om te spaar en dat dit 'n lewensvaardigheid is wat aangeleer kan word. Hierdie beskrywing stem regstreeks ooreen met internasionale navorsingsbevindinge⁷ met betrekking tot eienskappe van finansiële kwesbare mense, wat die omvang van maatskaplike diensverbruikers se finansiële ongeletterdheid, gedepriveerde lewensvaardighede en vermoëns bevestig en 'n aanduiding bied van die aard van die benadering wat maatskaplike ontwikkelingspraktisyns binne hulle organisasiekonteks moet volg om finansiële kwesbaarheid te reduseer.

Die deelnemers se persepsie van finansiële geletterdheid is gebaseer op die bogenoemde beskrywing van hulle verbruikersisteme, wat daarop neerkom dat finansiële geletterdheid as die verbruikersisteam se vermoë om geld te bestuur omskryf kan word, maar dat dit ook verbruikers se finansiële gedrag en gewoontes behels, soos dit deur Schagen (1997) gedefinieer is. Dat finansiële geletterdheidsopvoeding nie 'n algemene praktyk in Suid-Afrika is nie, soos dit deur Finmark Trust (2007) bevind is, word ook deur die deelnemers se response ondersteun, omdat die deelnemers sodanige programme nie amptelik implementeer nie en ook nie algemeen bekend is met programme wat deur finansiële instellings spesifiek vir finansiële kwesbare mense aangebied word nie. Dit staaf die gevolgtrekking dat markontwikkeling en nie armoedeverligting nie, finansiële instellings se kernbesigheid is (Finmark Trust 2004) en dat die betrokke instellings nie werklik die meerderheid van finansiële kwesbare mense bereik nie. Maatskaplike ontwikkelingspraktisyns is dus by uitstek struktureel geposisioneer om die finansiële kwesbare marksegment, oftewel welsynsverbruikers met finansiële opvoeding te bedien, omdat hulle statutêre toegang tot die betrokke mense het.

Pogings wat deur deelnemers aangewend word om ekonomiese en menslike ontwikkeling te kombineer fokus hoofsaaklik op inkomstegenereringsprojekte soos dit deur Lombard (2003) voorgestel word. Volgens die deelnemers verg inkomstegenererende projekte gespesialiseerde vaardighede en ondersteunende hulpbronne, waaroor hulle nie beskik nie. Deelnemers rapporteer in hierdie verband voorbeelde van verskeie inkomstegenereringsprojekte wat deur hulle geïnisieer is, maar waarvan die trefkrag en volhoubaarheid minimaal was. Daarenteen is die deelnemers dit eens dat, gegrond op hulle daaglikse kontak met finansiële kwesbare mense, lewensvaardighedsopvoeding die onderbou behoort te vorm vir ekonomiese ontwikkelingsprogramme wat op hulle kliëntstelsel gefokus is, vanweë hulle verbruikers van dienste se gebrekkige begrip van

⁷ Vergelyk Cohen et al. 2004; Nash et al. 2005; Rand 2004; Sandlant et al. 2005; US Department of Labour 2001.

finansiële aangeleenthede en gedepriveerde vermoëns, soos dit deur Mavrinac en Ping (2004) onderskryf word. Die deelnemers beskou dus stimulering van finansiëel ongeletterde mense se basiese finansiële kennis, waardes en vaardighede as voorvereiste vir suksesvolle inkomstegenerering.

Desondanks rapporteer deelnemers dat hulle nie spesifieke finansiële opvoedingsprogramme implementeer nie, vanweë hulle oningeligtheid oor die betrokke onderwerp, gevolglike onontginde vennootskappe met finansiële instellings en gepreokkupeerde organisasieverwagtinge om bewyse en uitkomste van inkomstegenererende projekte in besigheidspanne vir subsidiedoeleindes deur die Departement van Maatskaplike Ontwikkeling (Department of Social Development 2005) aan te dui. Die teenstrydigheid in die deelnemers se bogenoemde kommentaar oor finansiële opvoeding as voorvereiste vir inkomstegenerering, en die afwesigheid van sodanige programme in hulle intervensie, veroorsaak dat geen definitiewe benadering met onderskeibare uitgangspunte, perspektiewe en kompetensies om ekonomiese en menslike ontwikkeling te integreer, uit die deelnemers se kommentaar geïdentifiseer kon word nie. Dit blyk dus dat die deelnemers se pogings tot maatskaplike ontwikkeling van kwesbare mense deur sowel ontoereikende, maar veranderbare omstandighede as die afwesigheid van 'n gestruktureerde benadering tot finansiële kwesbaarheidsreduksie gekortwiek word.

Deelnemers rapporteer wel dat pogings tot menslike ontwikkeling deur middel van lewensvaardighedsopvoeding 'n groot deel van hulle intervensie op individuele, groeps- en gemeenskapsvlak uitmaak. In ooreenstemming met beskrywings deur Finmark Trust (2004), toon die respondente se menings dat die betrokke opvoeding op algemene lewensvaardighede gerig is en dat finansiële vaardighede per se óf nie aandag ontvang nie, óf sodanig geïntegreerd aangebied word, dat dit nie as finansiële geletterdheidsopvoeding volgens Schagen (1997) se definisie omskryf kan word nie. Hierdie tipe lewensvaardighedsprogramme word nie algemeen in vennootskap met ander belanghebbendes uitgevoer soos dit deur Lombard en Du Preez (2003) voorgestel word nie, omdat dit meestal as bloot geïsoleerde maatskaplikewerk-intervensie deur deelnemers beskou word. Waar deelnemers wel in enkele gevalle lukraak van finansiële instellings vir aanbiedings in lewensvaardighedsprogramme gebruik maak, blyk dit in ooreenstemming met Finmark Trust (2004) se navorsing so spesifiek te wees dat dit meer na produkbemaking neig. Die aard van hierdie betrokke lewensvaardighedsopvoeding stem ooreen met die finansiële opvoeding wat internasionaal deur finansiële instellings soos Citigroup (2007) en Visa International (2005) aangebied word, omdat dit nie deurlopend is nie en gewoonlik 'n eenmalige gebeurtenis en program is, wat deur middel van 'n voorafbepaalde handleiding van die instelling aangebied word. Spesifieke finansiële opvoedingsbehoefes van die teikengroep, sowel as hulle kultuur en leefwêreld, word nie in hierdie programme in berekening gebring nie. Dialoog as 'n fase in 'n maatskaplikewerk-intervensieproses (Miley et al. 2001) tussen ontwikkelingspraktisyns, vennote en die verbruikersstelsel, met betrekking tot spesifieke behoeftes vir 'n persoonsgerigte inhoud en aanbieding, vind dus nie plaas nie.

Uit die bostaande uiteensetting van deelnemers se kommentaar, blyk dit dat indien deelnemers lewensvaardighedsopvoeding aanbied wat enigszins finansiële kwessies insluit, dit nie sonder meer volgens volwassene-onderrigbeginsels en maatskaplikewerk-intervensieprosesse, soos dit deur Cohen et al. (2004) en Miley et al. (2001) onderskeidelik gepostuleer word, geskied nie en dat dit ook nie soos dit reeds uitgewys is, vanuit 'n definitiewe benadering tot kwesbaarheidsreduksie aangebied word nie. Benaderings tot lewensvaardighedsopvoeding van kwesbare mense volgens maatskaplikewerk-intervensieprosesse en die generering van vennootskappe om geïntegreerde ekonomiese en menslike ontwikkeling binne organisasiekonteks deur middel van mikropraktyk te fasiliteer, val egter ten volle binne die trefwydte van maatskaplike werk, soos

dit deur die Internasionale Federasie vir Maatskaplike Werkers (*IFSW*) gedefinieer en breedvoerig deur Hare (2004) gepromoveer word. Met die nodige begrip van 'n mikropraktykbenadering tot finansiële kwesbaarheidsreduksie, is finansiële geletterdhedsopvoeding dus in organisasiekonteks binne bereik vir die implementering daarvan deur ontwikkelingspraktisyns. Met hierdie gegewe word kernelemente van 'n benadering vir finansiële kwesbaarheidsreduksie vanuit die bogenoemde literatuur- en gevallestudie vervolgens gekonstrueer.

KERNELEMENTE VAN FINANSIËLE GELETTERDHEIDSOPVOEDING AS KWESBAARHEIDSREDUKSIEBENADERING BINNE 'N MAATSKAPLIKE ONTWIKKELINGSPARADIGMA

Finansiële kwesbaarheidsreduksie deur middel van finansiële geletterdhedsopvoeding binne 'n maatskaplike ontwikkelingsparadigma is 'n toepaslike mikropraktykbenadering vir maatskaplike ontwikkelingspraktisyns om maatskaplike ontwikkelingsdoelwitte binne organisasiekonteks te bereik, wat sowel ekonomiese as menslike ontwikkeling van finansiële kwesbare mense fasiliteer. Sodoende word finansiële kwesbaarheid van mense gereduseer om as onderbou vir migrasie na die hoofstroomekonomie te dien. Die benadering voorsien aan maatskaplike ontwikkelingspraktisyns 'n definitiewe konkrete rol in die maatskaplike ontwikkelingsparadigma, omdat hullestruktureel geposisioneer is om finansiële kwesbare welsynsverbruikers van finansiële opvoeding te bedien, wat die grondslag vir suksesvolle inkomstegenerering kan lê. Konkrete inkomstegenereringsprojekte is vanuit die konteks van hierdie benadering sekondêr, omdat die energie van die ontwikkelingspraktisyn aanvanklik primêr op bevordering van die gemeenskap se finansiële geletterdheid as lewensvaardigheid gefokus is. Vanuit hierdie konteks word die volgende kernelemente van die benadering gekonstrueer:

- Die fundamentele uitgangspunt van die benadering is dat mense se finansiële kwesbaarheid gereduseer kan word en dreigende finansiële risiko's sodoende bestuur kan word.
- Finansiële kwesbare persone is dié diensverbruikers van maatskaplike welsynsdienste wat min of geen deurlopende finansiële ondersteuning het nie en nie oor die nodige hulpbronne beskik ten tye van finansiële nood nie.
- Finansiële kwesbaarheid word nie net vanuit 'n monetêre perspektief nie, maar ook in terme van mense se gedepriveerde vermoëns beskou.
- Indien mense se kwesbaarheid te wyte is aan hulle onvermoë om geld te bestuur, impliseer dit finansiële ongeletterdheid, wat gewoonlik deur middel van 'n onhanteerbare skuldlas konkretiseer.
- Om in 'n globaliserende wêreld te oorleef, het finansiële ongeletterde mense 'n onontbeerlike stel lewensvaardighede nodig.
- Hierdie stel lewensvaardighede word as deel van 'n geïntegreerde generiese maatskaplike intervensieproses op individuele, groeps- en gemeenskapsvlak deur middel van finansiële geletterdhedsopvoeding benader.
- Finansiële geletterdhedsopvoeding vanuit hierdie benadering is bewusmakend, deurlopend, persoonsgesentreerd, situasie-relevant en binne inheemse kulturele verband, omdat dit volgens volwassene-onderrigbeginsels aangebied word.
- Vennootskappe tussen ontwikkelingspraktisyns en veral finansiële instellings word gevestig om as intervensiehulpbron vir die aanbod van finansiële geletterdhedsopvoedingsprogramme te dien.

- Ontwikkelingspraktisyns dien as 'n brug vir dialoog tussen finansiële instellings en kwesbare mense en fasiliteer die finansiële geletterdheidsopvoedingsprogramme binne 'n kontinuum van produkbeurking en algemene lewensvaardighede.
- Die doel van finansiële opvoedingsprogramme is voorkomend deurdat finansiële kwesbare mense se vermoëns bevorder word, sodat hulle 'n ingeligte oordeel kan vel om effektiewe besluite met betrekking tot die gebruik en bestuur van geld te kan neem.
- Die inhoud van opvoedingsprogramme fokus met inagneming van finansiële kwesbare persone se spesifieke behoeftes op relevante kompetensies, bestaande uit kennis, waardes en vaardighede ten opsigte van finansiële konsepte, finansiële selfbeheer en hoe om finansiële uitbuiting en risiko's te voorkom.
- Die uiteindelijke uitkoms van finansiële opvoedingsprogramme is finansiële kwesbaarheidsreduksie, sodat mense met selfvertroue aan die hoofstroom-ekonomie kan deelneem.
- Hierdie uitkoms baan die weg vir verdere programme wat inkomstgenerering ten doel het en kan wederkerig na ander lewensterreine getransponeer word.

SAMEVATTING

Die algemeenste, mees voor die hand liggende benadering, naamlik inkomstgenereringsprojekte, blyk tans die vertrekpunt vir die maatskaplike diensberoepe te wees om maatskaplike ontwikkelingsdoelstellings te bereik. Hierdie benadering blyk egter nie sonder meer suksesvol te wees nie, onder andere vanweë inhiberende organisasiekontekste en finansiële kwesbare mense se finansiële ongeletterdheid. Daarom is finansiële geletterdheidsopvoeding, met die doel om mense se geldbestuur te verbeter, as mikropraktykbenadering binne 'n maatskaplike ontwikkelingsparadigma relevant om finansiële kwesbaarheid te reduseer, omdat dit ekonomiese en menslike ontwikkeling binne 'n maatskaplike intervensiekonteks integreer, dit binne bereik van maatskaplike ontwikkelingspraktisyns is om te fasiliteer en dit die nodige grondslag vir verdere inkomstgenerering en migrasie na die hoofstroom-ekonomie lê. Rolspelers behoort hiervan kennis te neem.

BIBLIOGRAFIE

- Alarcon, D., Griffith-Jones, S. & Ocampo, J.A. 2009. How does the financial crisis affect developing countries? *International Policy Centre for Inclusive Growth*, April (81).
- Bell, E. & Lerman, R.I. 2005. *Can financial literacy enhance asset building?* Washington DC: The Urban Institute.
- Bloom, B.S. (ed.). 1956. *Taxonomy of educational objectives, the classification of educational goals*. New York: McKey.
- Braunstein, S. & Welch, C. 2002. Financial literacy: An overview of practice, research, and policy. *Federal Reserve Bulletin*, November: 445-457.
- Buys, F. 2005. Belastingstelsel verarm werkendes. *Rapport*, 17 Julie.
- Buys, F. 2007. Ja vir 'n gelyke verdeling van armoede. *Die Burger*, 25 Augustus.
- Citigroup. 2007. *Financial education curriculum*, <http://financialeducation.citigroup.com/citigroup/financialeducation/curriculum/adults.htm> [28 April 2007].
- Clancy, M., Grinstein-Weiss, M. & Schreiner, M. 2001. *Financial education and savings outcomes in individual development accounts*. Center for Social Development, Working Paper 01-2. St. Louis: Washington University.
- Cohen, M., Stach, K. & McGuinness, E. 2004. *Financial education: A win-win for clients and MFIs*. Washington DC: Microfinance Opportunities.
- Collins, D. 2007. *Focus note: Styles and profiles, investigating the financial lives of the poor. The connection between livelihoods and financial portfolios of the poor*, www.financialdiaries.com [6 November 2007].

- Creswell, J.W. 1998. *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks: Sage.
- Delpont, C.S.L. & Fouché, C.B. 2005. The qualitative research report. In De Vos, A.S. (ed.). *Research at grass roots. A primer for the caring professions*. Pretoria: Van Schaik, pp. 350-354.
- Department of Social Development. 2003. *Strategic plan of the Department of Social Development: 2003/4-2005/6*. Pretoria: Government Printers.
- Department of Social Development. 2005. *Policy on the financial awards to service providers*. Pretoria: Government Printers.
- Department of Social Development. 2006. *Integrated service delivery model towards improved social services*. Pretoria: Government Printers.
- Dudley, C. 2004. ACDP Speeches. *Social services NGO funding*, [http://www.acdp.org.za/speeches/\[12/9/2007\]](http://www.acdp.org.za/speeches/[12/9/2007]).
- Engelbrecht, L.K. 2006. Plumbing the brain drain of South African social workers migrating to the UK: Challenges for social service providers. *Social Work/Maatskaplike Werk*, 42(2): 127-146.
- Finmark Trust. 2004. *Financial literacy scoping study and strategy project*. Woodmead: ECI Africa.
- Finmark Trust. 2007. *Access to savings products in the low income market*. Johannesburg: South Africa Savings Institute.
- Fouché, C.B. 2005. Qualitative research designs. In De Vos, A.S. (ed.). *Research at grass roots. A primer for the caring professions*. Pretoria: Van Schaik, pp. 267-273.
- Friedman, P. 2005. *Providing and funding financial literacy programs for low-income adults and youth*. Washington DC: The Finance Project.
- Garman, E.T., Kim, J., Kratzer, C.Y., Brunson, B.H. & Joo, S. 1999. *Workplace financial education improves personal financial wellness*. Columbus: Association for Financial Counseling and Planning Education.
- Gochros, H. 2005. Interviewing. In Grinnell, R.M & Unrau, Y.A. (eds). *Social work research and evaluation. Quantitative and qualitative approaches*. 7th ed. Oxford: University Press, pp. 246-269.
- Goodwin-Groen, R.P & Kelly-Louw, M. 2006. *The National Credit Act and its regulations in the context of access to finance in South Africa*. Marshalltown: Finmark Trust.
- Gray, M. 2006. The progress of social development in South Africa. *International Journal for Social Welfare*, 15 (Suppl. 1): 53–64.
- Grinnell, R.M., Unrau, Y.A. & Williams, M. 2005. Scientific inquiry and social work. In Grinnell, R.M & Unrau, Y.A. (eds). *Social work research and evaluation. Quantitative and qualitative approaches*. 7th ed. Oxford: University Press. 4-21.
- Hare, I. 2004. Defining social work for the 21st century. The International Federation of Social Workers' revised definition of social work. *International Social Work*, 3(47): 406-424.
- Heney, J. 2000. Enhancing farmers' financial management skills. *Agricultural Finance Revisited*, no. 6: 1-86.
- INSOL International. 2001. *Consumer debt report: Report of findings and recommendations*. London: International Federation of Insolvency Professionals.
- Jacob, K., Hudson, S. & Bush, M. 2000. *Tools for survival: An analysis of financial literacy programs for lower-income families*. Chicago: Woodstock Institute.
- JumpStart Coalition. 2007. *Personal Financial Literacy*, <http://www.jumpstartcoalition> [6 November 2007].
- Landman, J.P. 2004. Ecumenical Foundation of Southern Africa. *Breaking the grip of poverty in South Africa, 2004-2014. Current trends, issues, and policy options*, <https://boepersonal.nedsecure.co.za/library/JPEFSA%20REPORT.PDF> [5/8/2007].
- Link, P., Vawser, S., Downes, S. & Chant, G. 2004. *Summary presentation: Research on financial exclusion in Australia*. Victoria, Australia: ANZ, Chant Link & Associates.
- Lombard, A. & Du Preez, J. 2003. *Overcoming the challenges of building partnerships in social development*. Paper delivered at the Social Development Conference, 5 June 2003. Stellenbosch: Stellenbosch University.
- Lombard, A. 2003. Entrepreneurship in Africa: Social work challenges for human, social and economic development. *Social Work/Maatskaplike Werk*, 39(3): 224-239.
- Lusardi, A., & Mitchell, O.S. 2006. *Financial literacy and retirement preparedness: Evidence and implications for financial education programs*. Michigan Retirement Research Center, Working Paper 2006-144. Michigan: University of Michigan.

- Marshall, C. & Rossman, G.B. 1999. *Designing qualitative research*. 3rd ed. London: Sage.
- Mavrinac, S. & Ping, C.W. 2004. *Financial education of women in Asia Pacific: An INSEAD working paper*. Singapore: INSEAD Campus.
- Midgley, J. 1995. *Social development. The developmental perspective in social welfare*. London: SAGE Publications.
- Miley, K.K., O'Melia, M. & Du Bois, B. 2001. *Generalist social work practice. An empowering approach*. Boston: Allyn and Bacon.
- Ministry for Welfare and Population Development. 1997. *White Paper for Social Welfare*. Notice 1108 of 1997. Government Gazette, 386 (18166). Pretoria, 8 August.
- Mittner, M. 2007. Skuld groei steeds te snel. Min hoop dat 8ste rentekoersverhoging gekeer word. *Sake 24*, 30 Oktober.
- National Endowment for Financial Education (NEFE). 2007. Economic Independence Clearinghouse, <http://www.nefe.org/amexeconfund/> [5/8/2007].
- Nash, J., Jenkinson, A., Vayro, A. & Sandlant, R. 2005. *Understanding personal debt and financial difficulty in Australia*. Melbourne: ANZ & ACNielsen.
- Patel, L. 2005. *Social welfare and social development in South Africa*. Southern Africa: Oxford University Press.
- Poggenpoel, S. & Oliver, L. 2005. *Investigating the implications of ten years of democracy for women: The role of the Department of Social Development*, <http://www.idasa.org.za> [5/8/2007].
- Rand, D. 2004. *Financial education and asset building programs for welfare recipients and low income workers: The Illinois experience*. Washington DC: The Brookings Institution, Center on Urban and Metropolitan Policy.
- Robinson, L. 2002 (ed.). *Guide to financial literacy resources*. San Francisco: Federal Reserve Bank of San Francisco, Community Affairs Unit.
- RSA. 1994. *White Paper on Reconstruction and Development*. Notice No. 1954. Government Gazette Vol. 353, No. 16085. Pretoria: Government Printer.
- RSA. 2005. *Nasionale Kredietwet*, Wet 34. Staatsdrukker, nr. 28619 van 15 Maart 2006, vol. 489.
- RSA. 2006. *Nasionale Kredietregulasies*. Staatsdrukker, nr. 28864 van 31 Mei 2006, vol.491, Regulasie 8477, R489.
- Sandlant, R., Harris, A. & Barker, N. 2005. *AZN survey of adult financial literacy in Australia*. Melbourne: AZN & ACNielsen.
- Schagen, S. 1997. *The evaluation of NatWest Face 2 Face With Finance*. London: National Foundation for Education Research.
- Schutt, R.K. 2005. Sampling. In Grinnell, R.M & Unrau, Y.A. (eds). *Social work research and evaluation. Quantitative and qualitative approaches*. 7th ed. Oxford: University Press, pp. 150-169.
- Sieppert, J.D., McMurty, S.L. & McClelland, R.W. 2005. In Grinnell, R.M & Unrau, Y.A. (eds.) *Social work research and evaluation. Quantitative and qualitative approaches*. 7th ed. Oxford: University Press, pp. 316-328.
- Skweyiya, Z. 2006. Media statement. *Minister to launch project aimed at reducing dependency on social grants*, <http://www.gov.za>. [12 July 2007].
- Statistics South Africa. 2005. Report no. 03-02-16. *Achieving a better life for all. Progress between Census '96 and Census 2001*, www.statssa.gov.za [28/9/2007].
- South African Institute of Race Relations (SAIRR). 2007. *Challenging the poverty consensus*, <http://www.sairr.org.za/wsc> [28/11/2007].
- Taylor Committee. 2002. Transforming the present – Protecting the Future. *Draft consolidated report of the Committee of Inquiry into a comprehensive system of social security for South Africa*. Pretoria: Department of Social Development.
- Ueckermann, H. 2007. Skole moet jonges leer oor geld. *Loopbane 24*, 4 November.
- US Department of Labour, 2001. *Dollars & sense: Implementing financial education in a one-stop setting*. Washington DC: Office of Adult Services, Division of Welfare-to-Work.
- Van Eeden, E.S., Ryke, E.H. & De Necker, I.C.M. 2000. The welfare function of the South African Government before and after apartheid. *Social Work/Maatskaplike Werk*, 36(1): 1-24.
- Visa International. 2005. *Money skills*, www.ehsib.com [12 July 2007].
- Wilensky, H.L. & Lebeaux, C.N. 1965. *Industrial Society and Social Welfare*. New York: The Free Press.